

Vlasta Žara*

UDK 31
Stručni rad

OBVEZNA UPOTREBA MEĐUNARODNIH STATISTIČKIH IZRAZA

Koordinirane metode “ujedinjene Europe”, koje služe za usporedbu ekonomskog i društvenog razvitka, ne predstavljaju samo upoznavanje sa statističkim iskustvima i metodama kojima su se do nedavno koristile pojedine zemlje, nego nas obavezuju koristiti se metodama, koje ponekada mogu poremetiti nacionalnu tradiciju i za čiju primjenu valja osigurati kontinuitet vremenskih serija, a sa druge strane, te nam metode pomažu da dobijemo unificirane, ili čak i harmonizirane indikatore uz pomoć kojih osiguravamo naše mjesto u svijetu i u Europi.

Uvod

Približavajući se svršetku dvadesetoga stoljeća, pred Državni se zavod za statistiku sve više postavljaju zahtjevi za međunarodnom harmonizacijom, tj. za koordiniranim usklađivanjem metoda kojima se koriste zemlje različite razine statističkog i društvenog razvitka. Iako ovo nije neki novi fenomen ovog desetljeća, teoretska i praktična znanja i usluge nacionalnih statistika pod snažnim su utjecajem međunarodnog povezivanja, ne samo od Europske unije, nego i regionalnih organizacija i tijela Ujedinjenih naroda.

Koordinirane metode “ujedinjene Europe”, koje služe za usporedbu ekonomskog i društvenog razvitka, ne predstavljaju samo upoznavanje sa statističkim iskustvima i metodama kojima su se do nedavno koristile pojedine zemlje, nego nas obavezuju koristiti se metodama, koje ponekada mogu poremetiti nacionalnu tradiciju i za čiju primjenu valja osigurati kontinuitet vremenskih serija, a sa druge strane, te nam metode pomažu da dobijemo unificirane, ili čak i harmonizirane indikatore uz pomoć kojih osiguravamo naše mjesto u svijetu i u Europi. Ta je zadaća koju moramo provesti, koristeći se najnovijim metodama, višestruko korisna: za državnu administraciju, za savjetnike za ekonomski razvitak, za vladu, kao i općenito za javnost jednako kao i za akademsku zajednicu.

* V. Žara, Voditelj u Upravi za nacionalne račune Državnog zavoda za statistiku, Zagreb. Članak primljen u uredništvu: 05. 09. 2000.

Jedan od najčešće u domaćim i međunarodnim analizama primjenjivanih agregata u sustavu nacionalnih računa, koji se računa i objavljuje u publikacijama Državnog zavoda za statistiku, jest agregat bruto domaći proizvod (BDP). Čudno je da se danas u Republici Hrvatskoj, nakon deset godina sustavne primjene zapadnoevropskih međunarodnih standarda, koji se metodološki u potpunosti razlikuju od metodologije sustava privrednih bilanci, koja je primjenjivana u bivšoj Jugoslaviji, još uvijek govori (na savjetovanjima, u televizijskim emisijama, u novinama, na fakultetima) o bruto društvenom proizvodu i privrednim bilancama. Zbog čega je došlo do promjena i što se promijenilo u posljednjih deset godina u obračunu agregata BDP, pokušati ću pokazati u nastavku izlaganja.

Sustav nacionalnih računa

Promjenom političkog sustava (Ustav Republike Hrvatske, iz godine 1990., vidjeti točku 1 u tablici 1.) pokrenute su promjene i u ekonomskom sustavu zemlje. Izmjenama i primjenama: zakona, obračunskog sistema, načina evidentiranja i mjerenja rezultata proizvodnje, promjenom klasifikacija itd. u tijeku deset godina bavili su se mnogi subjekti u novoj državi Hrvatskoj. Državni zavod za statistiku, koji prema Zakonu o državnoj statistici, zajedno sa drugim tijelima, obavlja poslove državne statistike prema Programu statističkih istraživanja (vidjeti točku 3. u tablici), zbog Ustavom definiranih promjena u ekonomskom sustavu, odbacio je koncept materijalne proizvodnje jugoslavenskog sustava privrednih bilanci, koji se po strukturi i po nekim definicijama osnovnih agregata proizvodnje i potrošnje razlikovao od sustava narodno-privrednih bilanci socijalističkih zemalja, članica SEV-a. Prema jugoslavenskom sustavu privrednih bilanci koji se temeljio na marksističkoj teoriji o društvenoj reprodukciji, proizvodnja je bila definirana kao stvaranje materijalnih dobara i proizvodnih usluga, a u tržišnom je gospodarstvu (Ustav Republike Hrvatske, 1990.) svaki rad kojim se stječe dohodak proizvođan.

Tablica 1.

OSNOVNI DOKUMENTI KOJI UTJEČU NA STATISTIČKE OBRAČUNE

1. USTAV REPUBLIKE HRVATSKE (1990.)	I. IZVORIŠNE OSNOVE Na povijesnoj prekretnici odbacivanja komunističkoga sustava i promjena međunarodnog poretka u Europi, hrvatski je narod, na prvim demokratskim izborima (godine 1990.), slobodno izraženom voljom potvrdio svoju tisućgodišnju državnu samobitnost. Novim Ustavom Republike Hrvatske (1990.) i pobjedom u Domovinskom ratu (1991-1995.) hrvatski je narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države. Članak 49. Poduzetnička i tržišna sloboda temelj su gospodarskog ustroja Republike Hrvatske.
2. Zakon o državnoj statistici (Narodne novine, br. 52/1994.)	III. POSLOVI DRŽAVNE STATISTIKE I METODOLOŠKE OSNOVE STATISTIČKIH ISTRAŽIVANJA Članak 7. Poslove državne statistike obavlja Državni zavod za statistiku i županijski ured, odnosno ured Grada Zagreba nadležan za poslove statistike (u daljnjem tekstu: Ured za statistiku). Statistička istraživanja obavljaju se na temelju zakona i Programa statističkih istraživanja Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Program).
Prema Programu statističkih istraživanja Republike Hrvatske poslove statističkih istraživanja uz Državni zavod za statistiku obavljaju i druga tijela:	Članak 8. U okviru svoga djelokruga na temelju Programa, poslove statističkih istraživanja obavljaju i: 1. Ministarstvo unutarnjih poslova, 2. Ministarstvo pravosuđa, 3. Ministarstvo uprave, 4. Ministarstvo rada i socijalne skrbi - Zavod za zapošljavanje. 5. Državni hidrometeorološki zavod, 6. Republički fond mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske. 7. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, 8. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 9. Narodna banka Hrvatske i 10. Zavod za platni promet (u daljnjem tekstu: ovlaštena tijela). U provođenju Programa tijela iz stavka 1. ovoga članka dužna su postupati po odredbama ovoga Zakona.

-
3. Program statističkih istraživanja **Članak 9.**
(Narodne novine, br. 24/1999.) Program donosi Sabor Republike Hrvatske za godišnje i za višegodišnja razdoblja. Nacrt Programa izrađuje Državni zavod za statistiku u suradnji sa Savjetom i ovlaštenim tijelima.
- Članak 10.**
Program određuje : - nositelja istraživanja.
- naziv i sadržaj pojedinog istraživanja,
- vrijeme istraživanja (mjesečno, tromjesečno, godišnje, višegodišnje, kritični trenutak ili razdoblje istraživanja),
- izvještajne jedinice,
- rokove u kojima će se obraditi podaci i objaviiti rezultati istraživanja,
- razinu na kojoj će se objavljivati rezultati.
-

4. Program publiciranja 2000. **PRIOPĆENJA**
Kratke i brze informacije koje izlaze prema periodičnosti statističkih istraživanja.

STATISTIČKA IZVJEŠĆA

Dvojezična publikacija (na hrvatskom i engleskom) sadrži prve rezultate mjesečnih istraživanja gospodarskih idrugih kretanja u Republici Hrvatskoj, te izabrane godišnje podatke za nekoliko prethodnih godina.

METODOLOŠKE UPUTE

Sadrže podatke o izvorima i metodama prikupljanja podataka, te o obuhvatu i definicijama statističkih istraživanja.

STUDIJE I ANALIZE

Autorski radovi iz pojedinih područja statistike. u njima su primjenom statističkih metoda analizirani rezultati statističkih istraživanja.

PREGLED STATISTIČKIH IZVJEŠĆA OBJAVLJENIH DO KRAJA 1999.

PREGLED OSTALIH PUBLIKACIJA OBJAVLJENIH DO KRAJA 1999.

KAKO DOĆI DO PODATAKA

CJENIK PUBLIKACIJA I USLUGA

Zbog navedenih teoretskih manjkavosti koncepta materijalne proizvodnje i promjena koje su nastale u tranzicijskom razdoblju bilo je potrebno izgraditi **sustav nacionalnih računa** zasnovan na međunarodno prihvaćenim standardima. Već godine 1997. preveden je na hrvatski jezik zajednički rad Komisije Europske zajednice, Međunarodnog monetarnog fonda, Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj, Ujedinjenih naroda i Svjetske banke: "System of National Accounts 1993". Iduće je godine priređen prijevod metodologije zemalja Europske unije "European System

of National Accounts 1995". Ta dva rada, **“Sistem nacionalnih računa, SNA1993”** i **“Europski sustav nacionalnih računa -ESA95”**, (rezultat su zajedničkog rada stručnjaka Ekonomskog instituta iz Zagreba i DZS-a i drugih institucija) predstavljaju osnovna polazišta za obračune koji se izvode u Državnom zavodu za statistiku kako u Sektoru nacionalnih računa, tako i u granskim statistikama, kao i u tijelima koja su prema Zakonu o državnoj statistici zadužena za poslove statističkih istraživanja (a često ih se izostavlja iz statističkog sustava, vidjeti točku 2. u tablici 1.).

Ne ulazeći u sve moguće razlike između sustava privrednih bilanci i sustava nacionalnih računa (razlike u osnovnim konceptima, razlike u definicijama agregata, razlike u strukturi sistema zbog različitih društveno-ekonomskih odnosa i ostale razlike), tablicom broj 2. bit će pokazan samo sadržaj najznačajnijih agregata.

Tablica 2.

RAZLIKE U OSNOVNIM KONCEPTIMA I DEFINICIJAMA AGREGATA

Privredne bilance	Nacionalni računi
<p>Proizvodnja se definira kao stvaranje materijalnih dobara i proizvodnih usluga. Proizvodne su usluge obavljene usluge neposredno vezane za proizvodnju i realizaciju roba (usluge prijevoza, unutrašnja i vanjska trgovina) i za održavanje korisnih svojstava materijalnih dobara (servisi za popravak opreme i motornih vozila, i sl). Kao proizvodne usluge obuhvaćaju se i prijevoz putnika i usluge ugostiteljstva i turizma.</p>	<p>Proizvodnja je definirana kao stvaranje dobara i usluga koje se razmjenjuju za novac i obuhvaća sve faktore proizvodnje: rad, zemlju i kapital koji ravnopravno sudjeluju u stvaranju vrijednosti.</p>
<p>Ekonomske aktivnosti grupiraju se u grane, grupe i podgrupe djelatnosti Jedinstvene klasifikacije djelatnosti (JKD), koja odražava specifične uvjete društvene podjele rada i organizacije rada u socijalizmu i nije usporediva sa NKD klasifikacijom.</p>	<p>Klasifikacija prema kojoj se prikupljaju i publiciraju podaci o veličini bruto domaćeg proizvoda jest Nacionalna klasifikacija djelatnosti (NKD). Ona je obvezan nacionalni statistički standard koji je u službenoj primjeni pri prikupljanju i publiciranju podataka od 1. siječnja godine 1997.</p>
<p>Bruto društveni proizvod jednak je zbroju bruto proizvoda proizvodnih djelatnosti, u koji je uključena međufazna potrošnja proizvodnih dobara i usluga (sirovina, energija, usluga prijevoza itd.).</p>	<p>Bruto vrijednost proizvodnje obuhvaća osim vrijednosti proizvedenih materijalnih dobara i proizvodnih usluga, još i vrijednost neproizvodnih usluga i to kako onih koje imaju tržišnu cijenu (privatne škole, bolnice i sl.), tako i onih koje stanovništvo preko državnih institucija dobiva bez naknade (državna uprava, usluge državnih škola, bolnica i sl).</p>
<p>Društveni proizvod = bruto društveni proizvod - (minus) vrijednost utrošenih materijalnih usluga.</p>	<p>Bruto domaći proizvod, engl. Gross Domestic Product (GDP), zbroj je dodanih vrijednosti po djelatnostima uz uključivanje u obračun na razini nacionalnoga gospodarstva (lociran na teritorij države) stavki koje nisu raspoređene po djelatnostima: usluga financijskog posredovanja indirektno mjenjenih (UFPI-a) i poreza na proizvode minus subvencije na proizvode.</p> <p>Bruto domaći proizvod = bruto vrijednost proizvodnje - (minus) vrijednost utrošenih materijala i usluga</p>
<p>U privrednim je bilancama nacionalni dohodak označivao neto proizvodnju ostvarenu na području Jugoslavije.</p>	<p>< u nacionalnim računima analogan je termin domaći.</p> <p>Nacionalni dohodak označuje rezultat proizvodnje koji ostvaruje stalno stanovništvo Republike Hrvatske, neovisno o tome gdje obavlja aktivnost u zemlji i inozemstvu.</p>

Zaključak

Kroz tablicu 1. htjela sam pokazati koji sve (osnovni dokumenti) utječu na statističke obračune, tko je zadužen u našoj državi za provedbu statističkih istraživanja i kako se podaci publiciraju (podaci mogu biti i obrađeni, ali se ne publiciraju, već se mogu dobiti na zahtjev). Ako je podatak publiciran, tada se istraživač mora pravilno koristiti službenom terminologijom. Nepravilna upotreba naziva “bruto društveni proizvod” najprije dolazi od neujednačenih prijevoda koji su se pojavljivali u literaturi do godine 1990. Tada je registrirana samo razlika u obračunima zapadnih i socijalističkih zemalja, ali pod istim imenom agregata (bruto društveni proizvod). Sada, kada smo prihvatili i uveli međunarodne standarde u sve obračune, njihove definicije valja pravilno upotrebljavati: **do godine 1990.** Državni zavod za statistiku radi obračun **bruto društvenog proizvoda** prema materijalnom konceptu, a **od godine 1990. bruto domaći proizvod** kao agregat nacionalnih računa (tablica 2.). Valja imati na umu da činimo i značajnu grešku kada se koristimo neispravnim izrazom “bruto društveni proizvod”, umjesto “bruto domaći proizvod”, jer je zbog tih razlika u definicijama proizvodnje društveni proizvod (Gross Social Product) socijalističkih zemalja, kad se uspoređi s bruto domaćim proizvodom (Gross Domestic Product) kapitalističkih zemalja, prema nekim ocjenama manji i do 30 %! U ovome radu nisu spomenuti i drugi problemi koji se javljaju kod upotrebe klasifikacija, nomenklatura i registara, migracije stanovništva, valutnih tečajeva, ni pristup problemu mjerenja “sive ekonomije” i ostalih specifičnosti na koje jedan istraživač mora obratiti pažnju prilikom korištenja međunarodno usklađenih rezultata statističkih istraživanja i obračuna bruto domaćeg proizvoda.

Prema Zakonu o državnoj statistici prikupljanje i obrada podataka obavljaju se na osnovi stručnih i znanstvenih spoznaja i metoda. Vrijeme je i da naši uvaženi stručnjaci zaborave “društveni bruto proizvod” i konačno prihvate nove međunarodne metodologije kojima se koristimo već deset godina (sažeto u tablici 2.). Isto je tako potrebno da prije svoga istupa u javnost provjere što se krije pod nazivom “domaći”, a što “nacionalni” (“domaći” = ukupna proizvodnja rezidenata u državi, “nacionalni” - ukupna proizvodnja u državi i u inozemstvu).

LITERATURA:

1. System of National Accounts 1993; Prepared under the auspices of the Inter-Secretariat Working Group on National Accounts, Commission of the European Communities-Eurostat, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations, World Bank; Brussels/Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C.,1993.
2. European System of Accounts - ESA 1995; Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
3. Uvođenje i primijena sustava nacionalnih računa Republike Hrvatske (SNA), Dio I, II, III i IV., Ekonomski institut, Zagreb i Državni zavod za statistiku, Zagreb, prosinac 1997.
4. Statistički ljetopis za 1997., 1998., i 1999. godinu, Državnog zavoda za statistiku.
5. Mjesečno statističko izvješće br. 5, Državnog zavoda za statistiku, Zagreb, 2000.
6. Procjena tromjesečnog obračuna bruto domaćeg proizvoda, Priopćenje Državnog zavoda za statistiku, broj 12.1.1. Zagreb 1999.

OBLIGATORY USAGE OF INTERNATIONAL STATISTICAL TERMS

Summary

Coordinated methods of "United Europe" which serve for comparison of economic and social development, do not represent only acquaintance of statistical experiences and methods which were since recently used by particular countries, but they oblige us to use methods which can sometimes disturb national tradition, and for the application of which should be ensured continuity of time series, and on the other side these methods help us to get unified or even harmonized indicators by the help of which we ensure our place in the world and Europe.